

Budapesti művészeti hetek

Grúz színház vendégjátéka

Rusztavi az ősi kultúrájára és évezredek nemzeti hagyományaira büszke Grúzia fővárosától, Tbiliszitől néhány száz kilométerre épült. Mindössze harminc esztendő: a kohászok városa, magas hegyek koszorújában, festői, hatalmas völgyben fekszik. Ott, ahol fél évszázaddal ezelőtt magányos erdők hallgattak: ma, a pezsgő életű, modern ipari település nem csupán civilizációjával, technikai fejlődésével kápráztatja el a látogatót, de Grúzia-szerte ismerik színházművészetének eredményeit, amelyeket moszkvai vendégszereplésén is bemutatott néhány évvel ezelőtt.

A budapesti művészeti hetek keretében most nálunk is megismert színház ezúttal először lépett fel a Szovjetunió határain kívül. Három produkciójukat hozták el, s a három előadás megtekintése után joggal érezheti a néző: helyes, folytatásra érdemes a vállalkozás, amely az egyes szovjetköztársaságok színházművészetének megismerését segíti. Hatalmas, s a magyar színházi közönség előtt jórészt felfedezetlen értékekről van szó: a nagy földrajzi távolságok ellenére is, a kultúra közös áramköreinek szinte testközelben érezhető energiáiról, amelyek átjárják a nézőtér s az ismeretlen, sohasem hallott nyelven megszólaló színpad közti szakadékot.

Három különböző hangvételű produkcióval ismerkedünk meg: műfajukban, stílusukban teljesen eltérő vállalkozásokkal. Közös jellemzőjük csupán a kulturális missziót tudatosan vállaló szolgálat komolysága és a tehetség, amely áthatja az előadásokat.

A Kaháber kardja a népmese, a komédia, a vásári sokadalmak hangos és riccsajos mutatványa, a hősi ének, a persziflázás és a parodisztikus, csufondáros, jókedvű szemtelenkedés sajátos elegye. A grúz középkor festői világában játszódó történet, amelyet *Kahábadze* játéka megelevenít, a színpadon idézőjeles, szemhunyorító ravaszságú hangvételrel varázsolja elénk a népi furfangok, nagytomondások, hősiességek és gyávaságok kavargását: Kaháber, a hajdan törbecsált és orgyilkosok áldozatává lett nemzeti hős legendás kardjának csodatevő ereje Gosztasabnak, a „nagy semmittevőnek” — e Naszreddin Hodzsára emlékeztető figurának — kezében is győzelemre vezeti az elnyomó tatár kán várát megostromló grúz sereget...

A történetet, amely telve van groteszk, mulatságos és gunyoros mellékszálakkal, s rengeteg apró oldalvágással a semmittevés, a nagytomondás, az üres mellédöngetés és a hősi pózok látszat-heroizmusát kipellengérező félmondattal, a színészek a zenés vagy prózai, vagy pantomimeszközök teljes birtokában, százféleképpen képesek kifejezni a színpadon.

G. Lordkipanidze rendezése magabiztos pontossággal adagolja a népi játék komikus, groteszk, rögtönzöttnek ható vagy akrobatikus ügyességű mozgás-effektusokat kívánó játékelemeit. A nagy, karikatúrisztikus túlzásokkal jellemeket rajzoló maszkok mögött eredeti fantáziájú, színes egyéniségű művészek játszanak: kiváltképp **G. Sziharulidze** tetszett „Rosztom, a hazátlan aggastyán, aki az egyszerű nép szerint bölcs” szerepében, s remek figurákat teremtenek a többiek is: **L. Antadze** (Liparite, a tejfelesszajú szélhámos alakjában), **G. Berikasvili** (Gosztasab) és **T. Majszuradze** (Bahtang kán szerepében).

Külön részletes elemzést érdemelne **M. Malazonija** díszlet- és jelmeztervezői munkája, amely invenciózus és eredeti módon alkot Lordkipanidze rendezői elképzeléseivel szoros egységet. E népi ihletésű, tökéletesen modern attraktivitás sehol nem tollakozik előtérbe, de egy-egy súlyos, stilizáltan hangsúlyozott naturalizmussal kidolgozott díszletelem (amely hol szekér, hol várbástya, hol háremdobogó, vagy éppen királyi palota) remekül biztosítja a színpadi folyamat egységét.

A játék végét jelentő tömegjelenet, a várostrom, amely zenés és pantomim-, meg tánclemekekkel megoldott, fergeteges temperamentumú, sodró erejű látványosság (s amelybe még külön szint lop a „hős”, aki seregét tüzelve-lelkesítve, maga viszont óvatosan hátra settenkedik, a rohamozók háta mögé) bravúros és humoros akrobatikus megoldásaival őszinte és megérdemelt sikert aratott.

Száz év múlva. **V. Korosztijov** drámai költeménye a nyelvi nehézségek ellenére szintén utat talált a közönség szívéhez. Persze, a lírai szépségű hosszú dikciónak, a feszült drámai összeütközéseket kibontó, a nyelvi varázslat hatásesszökeire is természetesen építő dia-

lógusoknak nem tesz jót, ha egy technikai nehézségekkel küszködő tolmácsoló apparátus áll színész és közönség közé: ennek a drámának megközelítése a magyar néző számára eleinte sokkal nehezebb, mint a látványosságra s gesztusokra hagyatkozva is érthető vigjáték élvezése. Végül azonban így is átjárja a nézőt a dráma valódi feszültsége: a dekabristák talán naiv, talán következtelen, talán „korai”, de lenyűgözően tiszta önfeláldozásának pántosza. Ez a pántosza a lefelgyverzően őszinte írói intellektusnak hamis, anakronisztikus és utólagos bölcselkedések nélküli, fénylően értelmes lélektani analizisében jelentkezik.

Az elharapódzó üldözési mániától gyötört **I. Miklós** cár (**O. Megvinetuhuceszi**) és tanácsadója, Szperanszkij közötti párbeszéd (Szperanszkij *Sziharulidze* tüneményesen pontos alakításban állítja elénk), a kényszerítő hatalom, a lelkiismereti vívódás s a cinikus szerepjátszás olyan pokolbéli mélységeibe ad bepillantást, hogy itt már elfeledkezünk a fordításról, a hátrányos technikai adottságokról — ekkor már teljesen bekapcsolódunk az írói üzenet hullámainak vételébe.

A történelmileg lehetséges és a megvalósíthatatlan, a cinikus, a folytonosan öngazolást kereső, mindenben mentőkörülmenyt találó gyáva meghunyászkodás és a tiszta értelemmel vállalt, pillanatnyilag ugyan reménytelen, de távlatilag elkerülhetetlen forradalmi cselekvés dialektikája remek párbeszédekben, érzelmeinket felforrósító, hiteles helyzetekben ejvendik meg: *Lorkipandze* rendezése a pszichológiai részletezettségű, pontos emberábrázolás és az emocionális hatásokra is tudatosan törekvő értelmes elemzés kitűnő egységét valósítja meg a színpadon.

A Gorin ezredet alakító *Szturiadze* nagyerejű, a romantikus túlzásokat elkerülő játéka mellett, emlékezetes figurákat formált **Rosztovcev** hadnagy alakjában **Gogicsajsvili**, **Rilejev** képeiben **N. Mhaloblivili** és **Eliz Cseremizova** grófnő lírai tisztaságú, törekény lényének megidézésében **G. Gabunija**.

Bánk bán. A grúz változatot a rusztavi színház otthoni bemutatója alkalmából lapunk már elemezte. Ennek a **Berényi Gábor** rendezte előadásnak a pesti bemutatóján közönségünk szívből ünnepelte a tehetségű javát nyújtó kiváló művészeket. Kirobbanó sikert aratott a remek **Tiborc: G. Sziharulidze**, akinek minden szavát „érteni” lehetett fordítás nélkül is; a temperamentumos, szikrázó indulataitól folytonosan majd felrobbanó **Petur bán** játéka **A. Vaszdze**, az elegáns **Biberfah (L. Pilpani)** s a zengő orgánumával ökonomikusan gazdálkodó **Bánk: O. Megvinetuhuceszi**.

A másik két produkcióhoz viszonyítva hagyományosabb, „klasszikus-történelmi” stílusban megoldott produkció azt bizonyította, hogy a grúz együttes szakmai felkészültségéből erőtettség nélkül is futja a történelmi tragédiák műfajának példás megoldására.

A vendégjáték őszinte sikere, a közönség tömör, hosszan tartó tapsa bizonyította: a fiatal grúz együttes örömmel látott vendég lesz nálunk — reméljük — máskor is.

Gesztai Pál